

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

В.М. КОШЕЛЬНИК

Економічний розвиток сільськогосподарських підприємств: проблеми і перспективи

Монографія

Вінниця
«НІЛАН-ЛТД»
2015

УДК: 330.3:631.11
ББК 65.9(4Укр)321-18
К 76

Рецензенти:

В.М. Нижник, доктор економічних наук, професор (Хмельницький національний університет);

В.М. Бондаренко, доктор економічних наук, професор (Вінницький торговельно-економічний інститут Київського національного торговельно-економічного університету);

С.В. Козловський, доктор економічних наук, професор (Вінницький національний аграрний університет).

Рекомендовано до друку Вченою радою Вінницького національного аграрного університету (протокол № __ від _____ 2015 р.).

К 76 Кошельник В.М. Економічний розвиток сільськогосподарських підприємств: проблеми і перспективи: Монографія. – Вінниця: Нілан-ЛТД, 2015. – 275 с.

ISBN _____

У монографії узагальнено теоретичні розробки щодо сутності розвитку, росту, економічного зростання і функціонування підприємств, обґрунтовано їх відмінності від економічного розвитку підприємства. Висвітлено методичні засади оцінювання рівня розвитку сільгосппідприємств та запропоновано логічно-концептуальну схему її здійснення. Проаналізовано стан та виявлено тенденції розвитку сільськогосподарських підприємств у розрізі організаційно-правових форм господарювання, визначено їх потенційні можливості і резерви для досягнення збалансованого розвитку на перспективу. Здійснено прогнозування дієвості економічних процесів у цілях розвитку сільськогосподарських підприємств з урахуванням результативності їх функціонування у пореформений період. Окреслено процес формування ієрархії стратегій розвитку у контексті активізації виробничої діяльності підприємств, а також, залежно від їх стратегічної позиції, запропоновано можливі варіанти вибору стратегії економічного розвитку в майбутньому.

Для науковців, викладачів, аспірантів і студентів економічних спеціальностей, працівників органів державного управління, керівників і менеджерів підприємств та організацій аграрної сфери.

УДК 330.3:631.11
ББК 65.9(4Укр)321-18

ISBN _____

© В. М. Кошельник, 2015

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ	8
1.1. Сутність економічного розвитку підприємства в концепціях науковців	8
1.2. Видові та типологічні форми прояву розвитку підприємства.....	22
1.3. Методичні підходи до оцінки рівня економічного розвитку сільськогосподарського підприємства.....	30
РОЗДІЛ 2. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ І РОЗВИТКУ ВІДНОСИН ВЛАСНОСТІ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ	45
2.1. Трансформація відносин власності в сільському господарстві.....	45
2.2. Зміна форм власності як основа формування багатокладності виробничо-господарських відносин в аграрній сфері.....	52
РОЗДІЛ 3. СТАН ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ У ПОРЕФОРМЕННИЙ ПЕРІОД	66
3.1. Сучасні тенденції розвитку сільськогосподарських підприємств	66
3.2. Фактори впливу на економічний розвиток сільськогосподарських підприємств та їх оцінка.....	88
3.3. Трансформаційні процеси у відносинах власності та їх вплив на економічний розвиток сільськогосподарських підприємств.....	108
РОЗДІЛ 4. ПЕРСПЕКТИВИ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ У ПОРЕФОРМЕННИЙ ПЕРІОД	131
4.1. Концепція економічного розвитку сільськогосподарських підприємств в умовах багатокладності.....	131
4.2. Прогнозування стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств з урахуванням результативності їх функціонування	144
4.3. Розробка і обґрунтування вибору стратегії економічного розвитку сільськогосподарських підприємств	160
ПІСЛЯМОВА	181
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	185
ДОДАТКИ	206

ПЕРЕДМОВА

Ринкові перетворення й становлення багатуокладності в економіці України з одночасним реформуванням аграрного сектору, супроводжується трансформацією виробничо-господарських відносин та зміною орієнтації всієї діяльності аграрної сфери в цілому й сільського господарства зокрема. Від характеру і структури ринкових потреб, можливості їх передбачення, прогнозування та відповідного реагування на швидкозмінні потреби аграрного ринку залежить економічний розвиток чи падіння агропромислового виробництва та конкурентні позиції сільгосптоваровиробників. За цих умов пріоритетним напрямом залишається досягнення і підтримка стійкого рівня економічного розвитку підприємств аграрної сфери, як базової основи національної й продовольчої безпеки країни.

Для сільського господарства, як стратегічної галузі АПК, проблема ефективного розвитку у контексті генерування й реалізації нових можливостей задля збереження своєї життєздатності, залишається особливо гострою, адже від її розв'язання залежать потенційні можливості подальшого економічного розвитку агропромислового виробництва. Тому, актуальність монографічного дослідження, яке спрямоване на вивчення проблем та пошук перспективних напрямів економічного розвитку сільськогосподарських підприємств в пореформений період трансформаційних змін у відносинах власності, обумовлюється необхідністю розробки теоретичних та практичних засад щодо забезпечення збалансованого розвитку господарюючих суб'єктів аграрної сфери різних за формами організації праці і виробництва та стратегічного управління їх розвитком на основі результатів оцінки дієвості економічних процесів з метою одержання позитивних наслідків діяльності агроформувань в майбутньому.

Окремі напрями проблем розвитку підприємств неодноразово розглядалися провідними вченими-економістами і не лише в межах

вітчизняного наукового горизонту. Серед них потрібно виділити: Р. Акоффа, Л. Бальцеровича, Т. Веблена, Д. Гайнанова, П. Дугласа, Ф. Емері, М. Мескона, Ф. Хайєка, Р. Харрода, Й. Шумпетера та вітчизняних: В. Андрійчука, Н. Буреннікову, В. Галушка, А. Гальчинського, В. Геєця, О. Гудзинського, В. Довбенка, Д. Євдокимової, С. Козловського, М. Маліка, О. Новака, Ю. Погорєлова, Р. Пустовійта, В. Пономаренка, О. Раєвневої, А. Філіпенка, О. Шубравської, О. Юшкевич та ін.

Проблемні питання реформування аграрного сектору і трансформації відносин власності перебували у полі зору провідних науковців, таких як: В.Я. Амбросов, П.І. Гайдучський, А.С. Даниленко, Д.С. Добряк, Г.М. Калетнік, А.Г. Мазур, В.Я. Месель-Веселяк, М.В. Присяжнюк, А.Г. Тихонова, В.М. Трегобчук, А.М. Третяк, М.М. Федоров, О.Г. Шпикуляк, В.В. Юрчишин та ін.

Не зважаючи на те, що ними сформовані значимі висновки і пропозиції теоретичного та практичного характеру, які є базою для подальших досліджень, широке коло питань розглянуто фрагментарно і потребує подальшого вивчення та наукового обґрунтування. Немає єдиного наукового трактування дефініції “розвиток” та його видових проявів на рівні підприємства. Не досягнуто однастайності і в методиці оцінки його рівня та розробці концептуальних засад розвитку сільськогосподарських підприємств у пореформений період ринкових трансформацій. Саме цим пояснюється необхідність обґрунтування та розробки теоретичних і методичних засад й практичних рекомендацій щодо забезпечення економічного розвитку сільськогосподарських підприємств різних організаційно-правових форм господарювання з метою полегшення управління їх діяльністю задля успішного подальшого існування.

Об’єктом дослідження є процес економічного розвитку сільськогосподарських підприємств в пореформений період трансформаційних процесів у відносинах власності.

Предметом дослідження є теоретичні, методологічні та практичні засади забезпечення економічного розвитку сільськогосподарських підприємств у пореформений період.

Основні положення монографічного дослідження, які відображають ступінь наукової новизни, спрямовані на обґрунтування теоретичних основ та розробку практичних рекомендацій щодо забезпечення економічного розвитку сільськогосподарських підприємств з урахуванням їх потенційних виробничо-технологічних і ресурсних можливостей та резервів виявлених у результаті апробації запропонованих автором методичних підходів у пореформений період ринкових трансформацій власності.

У монографії узагальнено теоретичні розробки зарубіжних і вітчизняних вчених про сутність розвитку, зростання, економічного зростання і функціонування підприємств. Обґрунтовано їх відмінності від економічного розвитку підприємства і запропоновано авторське трактування цієї дефініції. Визначено основні ознаки економічного розвитку підприємств, які виділяють його в самостійну економічну категорію.

Значне місце у монографії відведено обґрунтуванню методичних основ оцінки рівня економічного розвитку підприємств, визначенню та систематизації переваг та недоліків існуючих методів здійснення такої оцінки. На основі узагальнення теоретико-методичного базису щодо парадигми економічного розвитку, запропоновано концептуальний підхід з розробкою алгоритму здійснення оцінювання рівня економічного розвитку сільськогосподарських підприємств, який передбачає їх ранжування на основі значення сумарного рейтингового індексу розвитку, визначення на базі моделей (ресурсної та інтенсивності використання авансованих ресурсів) його типів і, в контексті процесного підходу, прогнозування розвитку з урахуванням результативності економічних процесів їх діяльності. Це дозволяє врахувати не тільки комплекс мікро- (внутрішніх) і макро- (зовнішніх) показників-індикаторів такого розвитку, а й результативну складову виробничо-господарської діяльності підприємств, яка одночасно

визначається з кількісної та якісної сторони, сприяє більш глибокому розумінню процесу за його кінцевими наслідками.

У монографії проведено оцінку стану і тенденцій економічного розвитку сільськогосподарських підприємств Вінницької області у пореформений період трансформацій форм власності в аграрній сфері, визначено їх існуючі резерви та потенційні можливості для досягнення інтенсивного типу розвитку з використанням рейтингової методики, що базується на системі динамічних показників (індексів) з урахуванням їх зміни за досліджуваний період.

Основні науково-практичні ідеї проведеного монографічного дослідження покладено в основу обґрунтування концепції та розробку стратегії економічного розвитку сільськогосподарських підприємств з урахуванням їх стратегічної позиції.

На особливу увагу заслуговують представлені у монографії розробки, пов'язані із прогнозуванням дієвості економічних процесів задля обґрунтування перспективних напрямів економічного розвитку сільськогосподарських підприємств з урахуванням результативності їх функціонування у пореформений період.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що широке коло теоретичних положень та практичних рекомендацій, викладених у монографії, можуть бути використані у науковій діяльності, а також підприємствами та регіональними органами управління у розробці стратегії економічного розвитку та прогнозуванні дієвості виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських підприємств.

Монографія орієнтована на широкий загал читачів – керівників, фахівців і спеціалістів підприємств аграрної сфери, працівників органів державного управління, а також науковців, викладачів, аспірантів та студентів.

Наукове видання

КОШЕЛЬНИК Вікторія Миколаївна

**ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ
ПІДПРИЄМСТВ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ**

Монографія

Відповідальний за випуск В.М. Кошельник
Комп'ютерний набір і оформлення В.М. Кошельник

Підписано до друку _____ р. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Ум.-друк. арк. 11,7. Обл.-вид. арк. _____.
Тираж 300 прим. Зам. № _____.

Видавець ТОВ «Нілан-ЛТД»
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції серія ДК № 4299 від 11.04.2012 р.
Тел.: (0432) 69-67-69, 52-82-78
e-mail: tvory2009@gmail.com

Віддруковано з готового оригінал-макету
ПП «Веда», м. Вінниця, вул. 600 річчя, 21,
Тел.: (0432) 69-96-79, e-mail: vedazakaz@gmail.com